

JERZY KOSIEWICZ

EKONOMIA POLITYCZNA
A FILOZOFIA W MYŚLI MARKSA

Andrzej Miś: Status metodologiczny marksowskiej ekonomii politycznej. Warszawa, SGPiS, 1988, 271 s. Seria: Monografie i Opracowania, nr 246

Andrzej Miś z wykształcenia polonista i filozof napisał książkę o ekonomii politycznej, o podstawach współczesnej ekonomii politycznej socjalizmu, a więc o ekonomii Marksowskiej. Zbadał jej zasadnicze teoretyczne fundamenty, to jest opisał status metodologiczny wielkopomnego dzieła Marksa, podjął się próby wyjaśnienia i zinterpretowania tego, na czym ów geniusz swojej epoki znał się najlepiej — a więc kapitał, wartość dodatkową oraz inne teorie, prawa i kategorie jego głównego nurtu twórczości. Andrzej M i ś publikujący dużo i nieprzerwanie od wielu lat, uznany został już mimo stosunkowo młodego wieku za reprezentatywnego filozofa marksistowskiego. Powołują się na jego prace między innymi przedstawiciele tak zwanej szkoły lubelskiej (środowisko filozoficzne Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego) w dyskusji z marksizmem (patrz: *Wobec filozofii marksistowskiej. Polskie doświadczenia*. Rzym 1987). Jest od wielu lat zainteresowany problematyką ekonomiczną jako filozof — pracownik naukowo-dydaktyczny SGPiS. W swojej pracy próbował kojarzyć tak podczas ćwiczeń, wykładów czy w zakresie twórczości naukowej obie te dziedziny. Omawiana książka jest właśnie tego efektem, legitymacją wielu lat badań nad związkami między ekonomią i filozofią.

Andrzej Miś uważa, że ekonomia polityczna jako wiedza o procesie produkcji społecznej i wymiany, traktowanym jako całość, może być uprawiana bądź jako część rozważań filozoficznych, ewentualnie jako jedyna część filozofii, bądź też jako odrębna nauka szczegółowa (gdy przyjmie się, że proces produkcji kształtowany jest przez czynniki tylko dla niego swoiste). Oprócz tego może jeszcze istnieć ekonomia polityczna jako nauka zajmująca się tylko procesem wymiany, także pojmowana albo jako nauka szczegółowa, albo jakś część filozofii. Gdyby schemat ten — stwierdza Andrzej Miś — wypełnić historyczną treścią, okazało by się z jednej

strony, że na określenie tak czy inaczej rozumianej ekonomii politycznej, używa się rozmaitych terminów, że taka sama w istocie rzeczy treść nazywana jest odmiennie, a z drugiej, że taka sama nazwa kryje całkiem sobie przeciwstawne zamysły metodologiczne (s. 33). Jednakże autorowi omawianej książki nie o same nazwy chodziło, lecz o zbadanie statusu metodologicznego ekonomii politycznej, a zwłaszcza o jej stosunek do filozofii oraz o rozwiązanie problemu czy Marksowska ekonomia polityczna jest nauką humanistyczną czy niehumanistyczną.

Andrzej Miś dokonał w związku z tym rekonstrukcji faktycznej wartości, narzędzi metodologicznych, którymi Marks posługiwał się w swoich pismach ekonomicznych. To znaczy odróżnił zasady metodologiczne rzeczywiście wykorzystywane w pracy badawczej Marksa od deklarowanych formuł. Dlatego też autor zogniskował uwagę przede wszystkim na pismach samego Marksa. Jednakże, aby pełniej nasświetlić ich sens, sięgnął również do opracowań czy prac interpretacyjnych.

W efekcie Andrzej Miś doszedł do kilku konkluzji, które — wprawdzie nie zastąpią lektury całej pracy, ale są na tyle istotne, że warto je przedstawić:

1. Twórczość Karola Marksa miała wymiar filozoficzny. Chciał on przedstawić warunki (determinanty, wyznaczniki) całokształtu ludzkiego życia — takie jakie istniały w jego teraźniejszości i jakie miały zaistnieć w dalszej przyszłości.

2. Aby zrealizować te swoje zamiary, Marks zaprojektował trzy różne, filozoficzne teorie: teorię alienacji istoty człowieka, teorię rynku światowego i teorię walk klasowych.

3. W każdej z tych teorii podstawą całej myślowej konstrukcji są badania ekonomiczne, gdyż według Marksa właśnie struktura ekonomiczna determinuje całość ludzkiego życia w danej epoce.

4. Tak więc ekonomia polityczna nie jest w systemie myśli Marksa a jakąś specyficzną nauką szczegółową, ale główną częścią marksistowskich rozważań filozoficznych.

5. O ile jednak w teorii alienacji i w teorii rynku jest ona — ze względu na przyjętą w tych teoriach wizję bytu społecznego jako rzeczywistości przedmiotowej — projektowana jako wiedza niehumanistyczna, to w teorii walk klasowych staje się dyscypliną humanistyczną (stosując wyjaśnienie rozumiejące jako podstawowy zabieg badawczy), gdyż w tej teorii struktura społeczno-ekonomiczna ujmowana jest jako twór podmiotowy.

6. Trzy Marksowskie teorie filozoficzne — i trzy ujęcia ekonomii politycznej — różnią się bardzo między sobą, zarówno w zakresie przyjętych w nich założeń ontologicznych, jak i proponowanych procedur badaw-

czych. Trudno byłoby wytropić między nimi jakieś związki logiczne, ustalić zasady ich wzajemnej korespondencji. To co im wspólne, to funkcja, jaką w zamyśle Marksa miały spełniać: wszystkie te teorie były pomyslane jako teoretyczna podstawa rewolucyjnej działalności proletariatu. W ten sposób ujęta myśl Marksowska jawi się jako jedna — choć niejednorodna — całość.

Książka Andrzeja Misia jest jedną z lepszych prac, jakie czytałem na wskazany w tytule temat. Napisana jest potocznie i zrozumiale, bogatym i zarazem przystępnym językiem. Jej lekturę ułatwia szczególnie istotny tak w sensie merytorycznym, jak w procesie odbioru *Wstęp*, w którym autor przedstawił i dokładnie zinterpretował podstawowe pojęcia i kategorie — narzędzia interpretacyjne, używane przez niego w dalszych analizach (mam na myśli problem mechanizmu kształtowania się świadomości, stosunek nauk szczegółowych do filozofii, zagadnienie różnicy między naukami humanistycznymi i niehumanistycznymi, świadomość fałszywą, rozumienie procesu rozwoju wiedzy, zasady rekonstrukcji świadomości metodologicznej). Żałować należy, że to cenne opracowanie, które powinno znaleźć się w bibliotece marksistowskiej każdego filozofa, socjologa, ekonomisty, zostało wydrukowane w peryferyjnym wydawnictwie i w tak niskim nakładzie, że nie może nawet zaspokoić potrzeb jednej tylko uczelni — SGPiS.

Na koniec chciałbym zasugerować autorowi, aby przy następnym wydaniu zwrócił w większym stopniu uwagę na dorobek Leszka Nowaka w zakresie statusu metodologicznego Marksowskiej ekonomii politycznej, a zwłaszcza na idealizacyjną teorię nauki (idealizacyjną procedurę badawczą u Marksa), zasadę idealizacji i konkretyzacji (myślę między innymi o takich artykułach i książkach tegoż autora, jak: *Galileusz nauk społecznych*. „Nurt” 1971, nr 1; *Karol Marks contra Max Weber*. „Nurt” 1971, nr 2; *U podstaw marksistowskiej metodologii nauk*. Warszawa 1971; *Wstęp do idealizacyjnej teorii nauki*. Warszawa 1977; *Zasady marksistowskiej filozofii nauki*. Warszawa 1974).